

Ing. Lenka Brizgalová

Současný stav a perspektivy v oblasti finančních zdrojů pro zabezpečení činností rezortu MO

Finanční zdroje patří vedle lidských a materiálních zdrojů do skupiny obranných zdrojů, zároveň jsou však násobitelem úsilí velitelů a náčelníků při využívání ostatních zdrojů. Je tomu tak z jednoho prostého důvodu, bez jejich existence nelze zaplatit ani zdroje lidské, ani pořídit zdroje materiální. Tento příspěvek popisuje současný stav a perspektivy ekonomického vývoje ve světě i v ČR v letech 2000-2009, rozebírá tendence vývoje zabezpečení finančních potřeb ozbrojených sil a determinuje vlivy, které budou působit na budoucí obranné výdaje.

Úvod

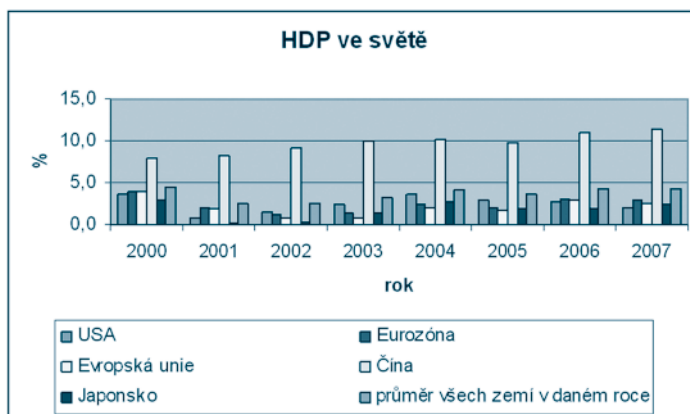
V roce 2008 vypukla v USA hypotéční krize, která se automaticky projevila jako krize na finančních trzích. Tato krize se následně přelila do reálné ekonomiky a z důvodu globalizace, která je spojená se vzrůstem vzájemné ekonomické závislosti, se krize z USA přesunula i do ostatních vyspělých zemí, z nichž se problémy prohloubily a rozšířily i na oblast rozvíjejících se ekonomik. Prudce poklesl objem světového obchodu a v mnoha zemích i průmyslová produkce. Naproti tomu inflace poklesla k hodnotám blízkým nule. Vlády v nejvíce postižených zemích okamžitě zareagovaly a přijaly taková opatření fiskální a monetární politiky, která přispívají ke stabilizaci krizové situace. Je však obtížné odhadnout hloubku a dobu trvání problémů globální ekonomiky. Nepříznivý vývoj mezinárodního ekonomického prostředí je, a i v následujícím období zřejmě bude, hlavní příčinou krizových příznaků v české ekonomice.

1. Světový ekonomický vývoj

Světová ekonomika je v recesi, která nemá po druhé světové válce obdoby. Epicentrem poklesu se stala americká ekonomika. Jádrem problémů současné hospodářské krize spočívalo nejprve v krizi finanční – tzv. krizi bankovního sektoru, kdy banky nebyly ochotny půjčovat. Vlády proto směřovaly svou pozornost na restrukturalizaci bankovního sektoru. Recesi napomohl ostrý pokles spotřeby domácností, který byl ovlivněn snížením cen nemovitostí. Jak se vyvíjel HDP, ukazuje graf na následující straně.

V poslední době se objevují známky zlepšení globální ekonomiky, například čínská ekonomika roste okolo 6 %, mírnější pokles HDP v USA nebo výraznější růst výroby v Japonsku. Dílčí zlepšení je vidět i na reálném trhu ve Velké Británii či na maloobchodním trhu v Německu. Oživení EU však bude opožděno za USA.

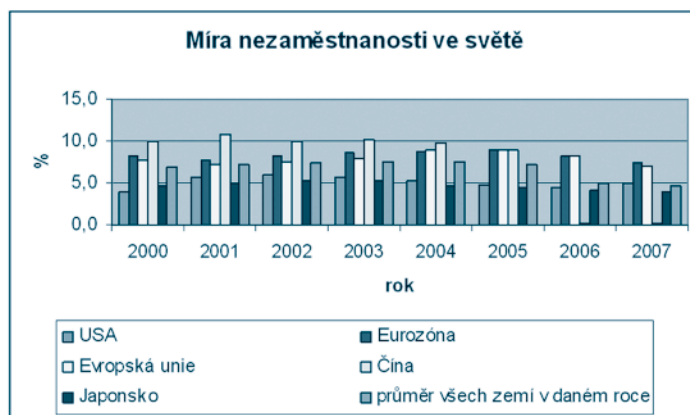
V současné době se hovoří o ukončení hospodářské krize v USA do konce letošního roku. Ekonomické oživení však bude o něco mírnější, než tomu bývá zvykem po strmých pádech. Americká ekonomika v roce 2009 podle zpřesněných údajů klesala tempem 5,7 % ročně. Předběžná zpráva však hovořila o poklesu tempem 6,1 %.

Graf 1: Vývoj HDP ve světě (2000-2007)

Zdroj: [7]

I přes postupné oživování ekonomiky však roste nezaměstnanost. Firmy nespěchají s pracovními nabídkami, dokud nezískají jistotu, že oživení je pevně zakořeněno. Míra nezaměstnanosti v USA v roce 2009 v průměru dosahovala 10 % proti 5,8 % v roce předchozím, a jde tak o nejvyšší míru nezaměstnanosti od roku 1983, kdy dosáhla 9,6 %. Následující graf ukazuje rostoucí nezaměstnanost.

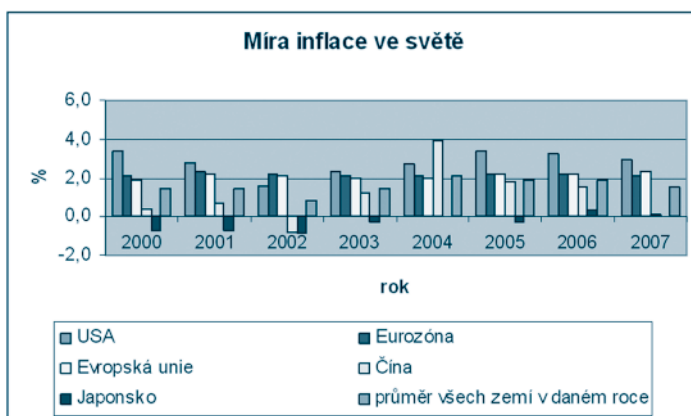

Graf 2: Vývoj míry nezaměstnanosti ve světě (2000-2007)

Zdroj: [7]

Co začalo jako velká finanční krize, se stalo velkou hospodářskou krizí a v poslední době se z toho stává velká krize nezaměstnanosti. Oživení globální ekonomiky bude pomalé a rostoucí nezaměstnanost s sebou přináší hrozbu sociální krize s významnými politickými důsledky.

Přitom rostoucí nezaměstnanost limituje spotřebu obyvatelstva a je hlavní příčinou poklesu maloobchodních tržeb. Právě spotřeba domácností, která tvoří více než třetinu amerického HDP, by měla opět americkou ekonomiku dovést k růstu.

Graf 3: Vývoj míry inflace ve světě (2000-2007)

Zdroj: [7]

V souvislosti se snížením spotřeby došlo k rapidnímu poklesu inflace až k hodnotám blízkým deflaci. Z hlediska spotřebitelů deflace znamená, že spotřební zboží bude oproti loňskému roku levnější. Firmy už se ale tak z deflace neradují. Nutí totiž společnosti podporovat slabou poptávku a zlevňovat, a také komplikuje investování. V tomto případě by záporná inflace spíše jen dále prodlužovala už tak stávající recesi. Ekonomové očekávají, že inflace zase začne v roce 2010 vlivem poklesu cen ropy narůstat.

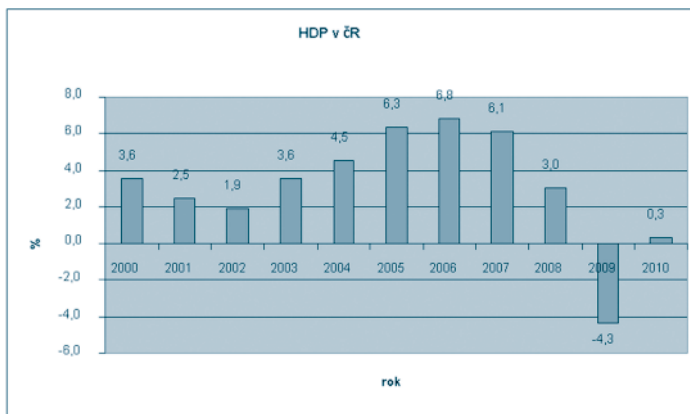
Ekonomika USA, která je největší ekonomikou světa, by mohla začít vycházet z recese v letošním roce. Přesto ale pravděpodobně bude v následujících pěti letech docházet ke zhoršování situace na americkém trhu práce. Konec recese by totiž měl být spatřován jako okamžik, kdy se více hlavních ekonomických indikátorů začne zlepšovat.

2. Ekonomický vývoj v ČR

Problémy ve vyspělých ekonomikách se rozšířily i na oblast rozvíjejících se ekonomik. Všechny země (s výjimkou Polska, kde je ekonomický růst tažen spotřebou domácností, a kde velikost domácího trhu a menší podíl exportu situaci prozatím dokázal stabilizovat), které jsou významnými obchodními partnery ČR, se nacházejí v recesi.

Probíhající ekonomická krize uvrhla ekonomiku do hluboké záporné produkční mezery, která se projevuje drastickým snížením využití výrobních kapacit v průmyslu (vykazuje nejnižší úroveň od roku 1994), výrazným nárůstem míry nezaměstnanosti, snížením počtu volných pracovních míst a inflačních tlaků. Česká ekonomika dosáhla vrcholu ekonomického cyklu v roce 2007 a následně přešla do fáze zpomalování. Na konci roku 2008 došlo ke zlomu, kdy z vnějšího prostředí do domácí ekonomiky naplno dopadla ekonomická krize a ekonomika vstoupila do recese. Jak ukazuje graf 4, propad ekonomiky se v roce 2009 dále zrychlil.

V současné době se objevují náznaky zpomalování poklesu a počátku oživení. Lze předpokládat, že ekonomický pokles měřený mezičtvrtletními tempy se zastaví již ve druhé polovině roku 2009. Ekonomika by se tedy měla stabilizovat na současné nízké úrovni a k mírnému oživení by mělo dojít v průběhu roku 2010. Roční reálný HDP by

Graf 4: Vývoj HDP v ČR (2000-2010)

Zdroj: [6]

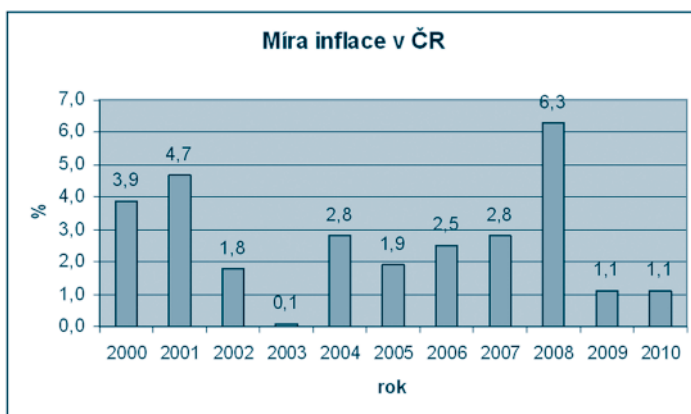
se měl v roce 2009 snížit na úroveň – 4,3 % a pro rok 2010 bude pravděpodobně činit 0,3 %. Dominantní složkou strmého poklesu ekonomického výkonu byla na straně výdajů změna zásob, kdy v zostřených ekonomických podmínkách byly podniky zjevně motivovány ke snižování zásob.

V roce 2009 HDP ČR na obyvatele dosahoval cca 19 700 PPS (umělá měnová jednotka, která vyjadřuje množství statků, které je v průměru možné zakoupit za 1 euro na území EU27 po kursovém přepočtu u zemí, které používají jinou měnovou jednotku než euro), což odpovídá 75 % ekonomického výkonu EA12. Alternativní přepočet prostřednictvím běžného směnného kurzu bere v úvahu tržní ocenění měny a z něho vyplývající různou úroveň cenových hladin. HDP ČR na obyvatele v tomto vyjádření v roce 2009 dosahoval úrovně cca 13 000 EUR, což odpovídá 47 % úrovně EA12.

Spotřeba domácností naopak krizovým vývojem zatím zasažena nebyla. Proti dalšímu růstu spotřeby by však mohla vést snaha domácností vytvářet úspory na pokrytí rizik, které vyplývají z krizového vývoje i zhoršující se příjmová situace domácností následována navíc vzestupem nezaměstnanosti. Naopak ke zvýšení spotřeby domácností by mohla vést nejen protikrizová opatření vlády, ale především nízká míra inflace. V roce 2009 spotřeba domácností vzrostla o 1,1 % a stala se tak stabilizujícím segmentem ekonomiky. V roce 2010 je očekáván nárůst o 0,7 %.

Meziroční růst cen v květnu 2009 dále zpomalil na 1,3 % a k tomuto výraznému dezinflačnímu trendu výrazně přispívaly nízké ceny potravin a pohonných hmot. Tyto ceny odráží nejen vývoj na celosvětovém trhu, ale i vývoj cen domácích zemědělských výrobců. Nyní se pohybují těsně pod úrovni z roku 2007, kdy česká ekonomika procházela silnou vlnou zdražování. I nadále lze předpokládat, že ceny potravin budou působit protiinflačně. Také výrazně oslabující ekonomická aktivita v důsledku propadu zahraniční poptávky, hluboce záporná produkční mezera, zhoršující se situace na trhu práce, nízké tempo růstu mezd a nejistota budoucího vývoje rovněž vytvářejí prostor pro stabilitu spotřebitelských cen.

Graf 5 (str. 88) ukazuje, že průměrná míra inflace v roce 2009 dosáhla 1,1 % a ani v letošním roce by se tato situace neměla měnit. Měnová politika ČNB je založena na režimu cílování inflace. Přetrvávající slabý výkon české ekonomiky i zhoršené podmínky na trhu

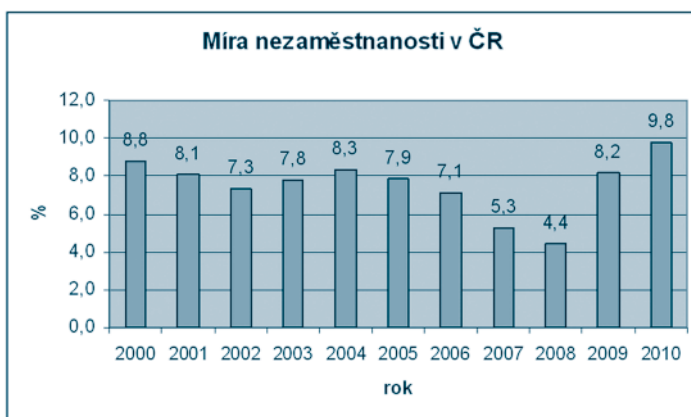

Graf 5: Vývoj míry inflace v ČR (2000-2010)

Zdroj: [6]

práce spolu s mírným nárůstem mezd budou nadále brzdit růst cen na poptávkové straně. Na nabídkové straně budou naopak proinflačně působit očekávané rostoucí ceny ropy a postupný návrat světových i domácích cen potravin do růstové fáze.

Ekonomická recese se tvrdě projevuje na trhu práce. Růst nezaměstnanosti postihl celou Českou republiku. Jeho intenzita se odvíjela od významnosti ukončovaných provozů pro příslušný region a možností substituce ztracených pracovních příležitostí. Došlo tak k výrazné profilaci určitých regionů či lokalit s výraznými problémy, zejména v místech s rušenými výrazně specializovanými provozy.

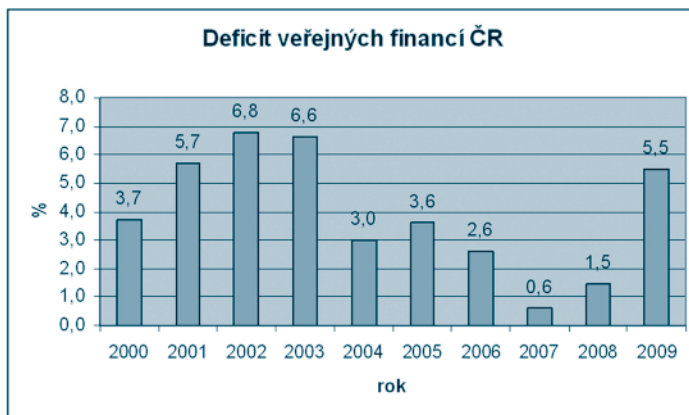
Graf 6: Vývoj míry nezaměstnanosti v ČR (2000-2010)

Zdroj: [6]

Jak ukazuje graf 6, růst nezaměstnanosti se na počátku roku 2009 výrazně zrychlil. Průměrná míra registrované nezaměstnanosti v roce 2009 vzrostla na 8,2 % a v letošním roce se počítá se vzrůstem až na 9,8 %. Mezičtvrtletní nárůst počtu nezaměstnaných od ledna do dubna 2009 o 95 tisíc osob byl zdaleka nejvyšší v celé moderní historii tržní ekonomiky v ČR. I v dalším období však díky přílivu nových uchazečů bude zřejmě

nárůst nezaměstnanosti dále pokračovat. Vedle ekonomické recese se zde může projevit i sociálně motivované prodloužení podpůrní doby a zvýšení podpory.

Deficit sektoru vlády v roce 2008 dosáhl hodnoty -54 mld. Kč, což představuje úroveň 1,5 % HDP. Převážnou měrou se na tom podílel zhoršující se ekonomický vývoj ve druhé polovině roku 2008. V současné době se předpokládá výrazné zhoršení deficitu na přibližně 198 mld. Kč, což představuje v roce 2009 dosáhnutí úrovně 5,5 HDP.

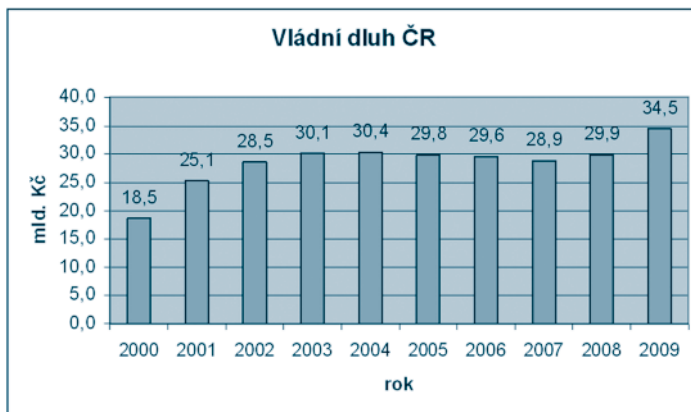

Graf 7: Vývoj deficitu nezaměstnanosti v ČR (2000-2009)

Zdroj: [6]

Příčinou je hlubší očekávaný ekonomický pokles a s ním související dezinflace, které měly za důsledek nižší daňové výnosy. Po třech letech tak došlo k překročení 3 % hranice deficitu vládního sektoru stanovené maastrichtskými konvergenčními kritérii. Prohloubení deficitu vládního sektoru a překročení tohoto limitu však nebylo pro státy EU27 nikterak neobvyklé.

Dluh vládního sektoru dosáhl ke konci roku 2008 hodnoty přibližně 1 106 mld. Kč, což představuje 29,9 % HDP. Díky nepříznivému vývoji vládního deficitu se potvrdilo

Graf 8: Vývoj vládního dluhu v ČR (2000-2009)

Zdroj: [6]

ke konci roku 2009 jeho výrazné prohloubení až na přibližně 1 253 mld. Kč, což představuje 34,5 % HDP.

3. Predikce budoucího ekonomického prostředí

Světová ekonomika je v recesi, začínají se však projevovat náznaky mírného optimismu. Ke zlepšování dochází na akciových trzích, k silnému růstu se má vrátit čínská ekonomika. Ekonomika USA, která je také předmětem silných státních stimulů, zpočátku pokles. Méně náznaků konce recese poskytuje ekonomika EU.

Přesto je však třeba opatrnosti, světová ekonomika je navzdory všem pozitivním signálům stále v ohrožení, a předpokládá se i další nárůst nezaměstnanosti. Některé ukazatele v USA se opravdu začínají zlepšovat – méně se propouští než na začátku roku, zásoby firem se začínají znovu obnovovat. Zda po této fázi stabilizace přijde trvalé oživení, je však stále otevřenou otázkou.

Přední odborníci na ekonomii v čele s nositelem Nobelovy ceny za ekonomii Paulem Krugmanem se shodují, že přestože se objevují známky stabilizace růstu ekonomiky i mezinárodního obchodu, i tak bude trvat ještě nejméně dva roky, než se světová ekonomika úplně zotaví. Díky včasným stimulačním opatřením vlád a odvrácení kolapsu finančního systému se svět vyhnul druhé velké hospodářské krizi, jakou poznal už ve 30. letech minulého století.

Pokud jde o ČR a celou východní Evropu, v letošním roce dojde k pozvolnému oživení. Pozitivní změny v USA se v západní Evropě projeví v rozmezí tří až devíti měsíců, v ČR až tři měsíce po této době. Pro ČR je klíčové, jak rychle se z krize vzpamatuje sousední Německo, kam směřuje většina českého vývozu. ČR tak v roce 2009 klesla hlouběji, než se původně očekávalo, a teprve v polovině roku 2010 by mělo zaznamenat oživení ekonomického růstu. Největší hrozbou je zvyšující se míra nezaměstnanosti, která může dosáhnout hranice 11 %. Ekonomika v ČR se zvolna přizpůsobuje novým podmínkám a v řadě odvětví stále ještě hledá dno. Není vyloučeno, že přijdou i fáze, kdy se znovu budou navazovat vztahy odpovídající sníženým objemům výroby, což nutně povede k dalšímu poklesu zaměstnanosti. Vyostření této situace by mohlo přinést hrozbu sociální krize s významnými politickými důsledky.

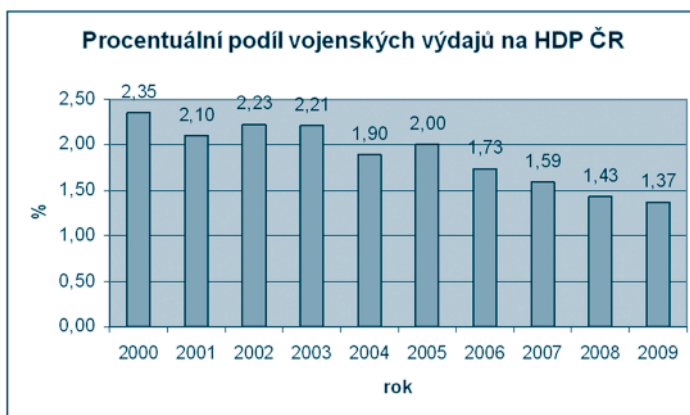
Světová ekonomika stojí na rozcestí. Věřme, že se vyplní optimistické vize, které předpokládají zrychlení ekonomického růstu a tedy i stabilnější prostředí. Pak se jistě jednodušeji budou řešit i další otázky – politické, národnostní, náboženské i bezpečnostní.

4. Tendence vývoje zabezpečení potřeb ozbrojených sil ČR finančními zdroji

Vývoj výdajů, které jsou určeny pro kapitolu Ministerstvo obrany, není bohužel, příliš optimistický. Tuto skutečnost potvrzuje následující část, která determinuje přidělovanou výši vojenských výdajů od roku 2001 až do současnosti, dále prezentuje výsledek komparace některých států EU v % podílu vojenských výdajů na HDP jednotlivých zemí, výši vojenských výdajů na počet vojenského personálu a strukturu vojenských výdajů.

Financování rezortu MO ČR

Poslední vývoj finančních zdrojů rezortu MO vykazuje klesající tendenci podílu na HDP. ČR se od roku 2005 ocitla pod průměrnou úrovní obranných výdajů evropských členských zemí NATO, která činí 1,85 % HDP. Podíl výdajů kapitoly MO na HDP tak klesl z 1,81 % v roce 2005 na 1,73 % v roce 2006, v roce 2007 na 1,59 % a v roce 2008 na 1,43 %. V letošním roce se počítá s podílem na HDP ve výši 1,37 %, což představuje historicky nejmenší podíl vojenských výdajů na HDP ČR od vzniku AČR v roce 1993. S přetrvávající hospodářskou krizí lze nadále předpokládat klesající tendenci v podílu vojenských výdajů na HDP země, což nám v grafické podobě ukazuje následující graf.

Graf 9: Vývoj podílu vojenských výdajů na HDP ČR (2000-2009)

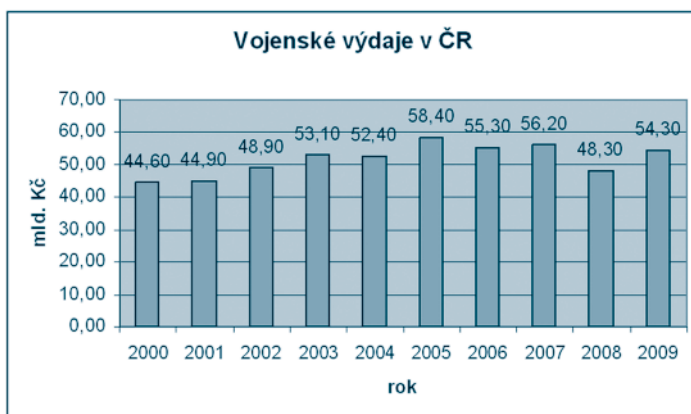
Zdroj: [8]

Z grafu 10 (str. 92) je patrné, že vojenské výdaje v reálných hodnotách dlouhou dobu neklesaly, vykazovaly stagnaci, která byla podporována vysokým ekonomickým růstem. V důsledku projevu hospodářské krize a poklesu ekonomického růstu v ČR, však vojenské výdaje v roce 2008 prudce poklesly.

S většími finančními prostředky přitom nelze počítat ani v následujících letech, neboť v rozpočtu není možné vyloučit případné další škrtů a propady. Při tak nízkém zdrojovém omezení rezort obrany může ohrozit nejen závazky ČR vůči NATO a EU, ale také proces reformy. V jaké pozici je Česká republika v oblasti vojenských výdajů oproti ostatním státům EU, ukazuje následující komparace.

Z grafu 11, který ukazuje procentuální podíl vojenských výdajů na HDP státu, vyplývají podstatné rozdíly ve vynakládané výši vojenských výdajů jednotlivých států.

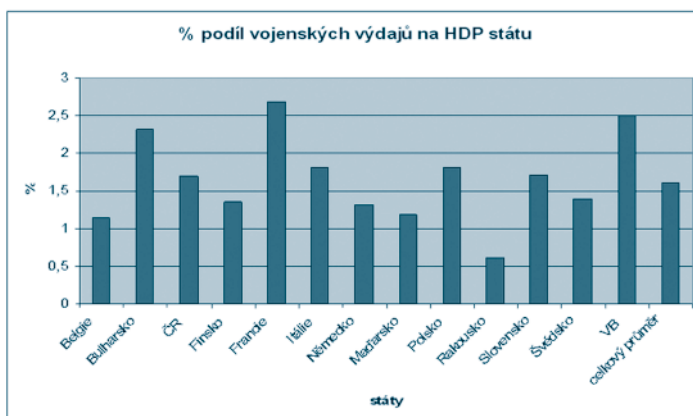
Z tohoto grafu je zřejmé, že státy NATO vyčleňují na svou obranu různý podíl HDP-od 0,62 % (Rakousko) až po 2,68 % (Francie). Nejvyšší podíl vojenských výdajů na HDP státu mají vyspělé vojenské a ekonomické země jako je Francie a Velká Británie. Česká republika se nachází na střední úrovni v podílu vojenských výdajů na HDP státu, společně se zeměmi jako je Itálie, Německo, Polsko, Slovensko a na úrovni o 0,1 % vyšší než je celkový průměr všech srovnávaných zemí vyjadřující % podíl vojenských výdajů na HDP států.

Graf 10: Vývoj vojenských výdajů v ČR (2000-2009)

Zdroj: [8]

Pozn.: Rok 2009 data z rozpisu rozpočtu na rok 2009 (tzn. bez rozpočtových škrťů)

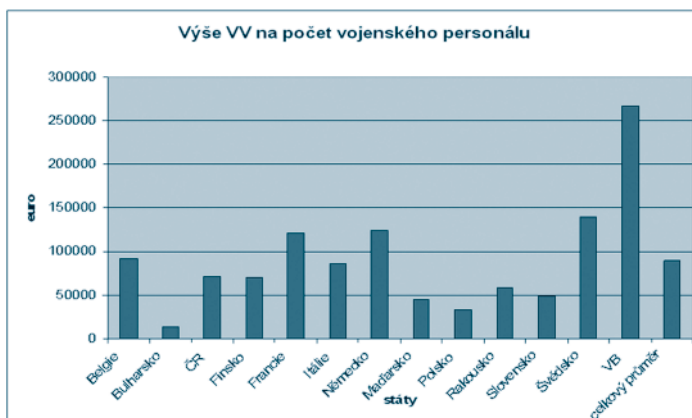
Graf 11: Procentuální podíl vojenských výdajů na HDP státu

Zdroj: Interní zdroj sekce vyzbrojování, Ministerstva obrany ČR

Pro srovnání s ostatními státy ukazuje graf 12 výdaje na jednoho příslušníka ozbrojených sil (v euro) vybraných zemí v roce 2006. Z grafu vyplývají podstatné rozdíly v úrovni obranného financování armád jednotlivých států. Tyto rozdíly jsou dány zejména financemi, které armády dostávají a také počtem osob, které zaměstnávají.

Např. nejnižší výdaje na jednoho příslušníka vydává Bulharsko, následuje Polsko, což je mimo jiné způsobeno vysokým počtem osob v ozbrojených silách, ve srovnání s ostatními zeměmi, které mají tento poměr mnohonásobně vyšší. ČR vydává na jednoho příslušníka ozbrojených sil cca 70 tisíc euro, dosahuje úrovně Finska, a pro dosažení celkového průměru by musela na každého příslušníka svých ozbrojených sil přidat cca 20 tisíc euro.

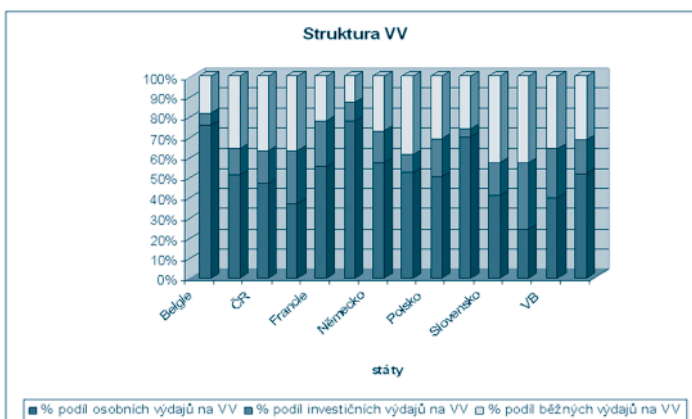
Graf č. 13 nejenže vyjadřuje procentuální zastoupení podílů základní struktury výdajů (osobní, investiční a běžné výdaje) na celkových vojenských výdajích jednotlivých států,

Graf 12: Výše vojenských výdajů na počet vojenského personálu (v eurech)

Zdroj: Interní zdroj sekce vyzbrojování, Ministerstva obrany ČR

ale stává se v tomto případě jediným hodnotícím kritériem pro stanovení efektivnosti využití rozpočtu rezortu obrany ve vztahu ke struktuře vojenských výdajů. Tato struktura by měla korespondovat se systémy obranného plánování jednotlivých zemí. Rozpočty rezortu by měly být dle názorů finančních odborníků NATO rozdělovány v poměru cca 50 % na osobní výdaje, 25-30 % na běžné výdaje a 20-25 % na kapitálové výdaje. Jak dokládá následující graf, je skutečnost u jednotlivých států odlišná.

Graf 13: Struktura vojenských výdajů (v %)

Zdroj: Interní zdroj sekce vyzbrojování, Ministerstva obrany ČR

Z uvedené struktury výdajů rezortu jednotlivých zemí je patrné poměrně výrazné zatížení rozpočtu obrany osobními výdaji. Nejvyšší zatížení osobních výdajů dosahuje Itálie, která vydává 78 % celkového rozpočtu na tuto oblast. Nejvyšší podíl výdajů na investice dosahuje Švédsko, které se zaměřuje na rozvoj ozbrojených sil. Nejvyššího podílu běžných výdajů dosahuje Slovensko, tato skutečnost je vysvětlována vyššími zásobami jednotlivých druhů materiálu, včetně náhradních dílů pro zabezpečení provozuschopnosti vojenské techniky všech druhů vojsk. Průměrný podíl struktury výdajů

všech srovnávaných států činí 52 % osobních výdajů, 16 % investičních výdajů a 32 % běžných výdajů. ČR má v porovnání s těmito průměrnými hodnotami stejné procentní výdaje na investice, liší se v osobních výdajích, kde má o 5 % nižší zatížení a naopak podíl běžných výdajů je o 5 % vyšší ve srovnání s podílem běžných výdajů komparovaných zemí. V ČR došlo v posledních letech ke snížení podílu investičních výdajů. Tato skutečnost je spojena s probíhajícími reformními procesy ve veřejném sektoru ČR a je důsledkem omezení rozpočtového rámce ozbrojených sil ČR. Přesto je z tohoto obrázku patrné, že struktura výdajů rezortu obrany ČR konsoliduje s průměrnou strukturou výdajů rezortů komparovaných zemí, neboť i v řadě těchto zemí probíhají reformní procesy veřejných financí, což vytváří tlak na přidělované finanční zdroje rezortům obrany.

5. Determinanty budoucích obranných výdajů

Směr budoucího vývoje v oblasti výdajů ČR na obranu bude záviset na mnoha vlivech, především politických a ekonomických. Pro výši obranných výdajů bude zcela zásadní v následujících letech vývoj bezpečnostní situace, otázky mezinárodní bezpečnostní a obranné spolupráce, včetně obranné integrace, úspěšnost české ekonomiky v mezinárodní konkurenci. Predikce výdajů na obranu je postavena na řadě determinantů, z nichž k nejdůležitějším patří vývoj světové ekonomiky a jeho dopady na ekonomiku ČR; bezpečnostní a obranná politika, včetně vlivů obranné integrace; bezpečnostní situace ve světě, v Evropě a tlak na schopnosti OS ČR i nové trendy v oblasti vědy a výzkumu, vědecko-technický potenciál promítající se do schopností OS.

Vývoj světové ekonomiky

Velikost vojenských výdajů je do značné míry ovlivňována vyspělostí ekonomiky. I nadále bude pokračovat trend, že čím je země vyspělejší a bohatší, tím více vydává na svou obranu a bezpečnost, ale i snahy řady relativně chudých zemí vybudovat mohutné ozbrojené síly i za cenu jejich značného podílu na spotřebě HDP.

Globalizace prohloubí proces ztráty soběstačnosti jednotlivých států a vznik těsnějších vzájemných vztahů. Ještě více dojde k prohlubování otevřenosti ekonomiky, která zároveň povede k prohlubování vzájemné závislosti. Důsledkem je již dnes na jedné straně růst efektivnosti výroby rozšiřováním trhů, ale na druhé straně také větší globální nestabilita a přelévání problémů z jedné části světa na druhou (současná ekonomická krize), což může mít pozitivní či negativní dopady i na ČR a její obranyschopnost. Hrozbou se může stát rostoucí nezaměstnanost, výrazné zvýšení sociálních rozdílů a silné vnitřní pnutí ve společnosti, které může vést až k sociální explozi.

Rozhodujícími ekonomickými subjekty by do budoucna již nemusely být státy, ale transnacionální společnosti, které získají rozhodující vliv v oblasti mezinárodního obchodu, mezinárodního pohybu kapitálu, ve výzkumu a vývoji a do značné míry také ovlivní migrační toky, a to jak řízené a pozitivně přijímané, tak i živelné a mnohdy destabilizující.

Největší příčinou krize se může stát nestabilita na trzích energie. Ekonomický růst může být ovlivněn finančními otřesy, ekonomickou recesí, přírodními katastrofami a sociální nerovností, zvýšením korupce, organizovaného zločinu a narůstajících nezákonných aktivit. Důsledkem těchto skutečností může být podkopání důvěry

v mezinárodní regulaci a zvýšení důvěry k vládnímu systému jednotlivých zemí. Snížení finanční důvěry tak může mít za následek, že se státy vrátí k oblastním trhům a k celní ochraně, tak aby zabezpečily udržení finanční stability. Odpovědí na takovéto selhání může být uzavření hranic a trhů, aby obyvatelstvo bylo co nejvíce uchráněno hluboké hospodářské recese. Takovéto zmenšení vzájemné závislosti v kombinaci se sociálním napětím může vytvořit podmínky pro oblastní nestabilitu, a tím podmínky k vytvoření třecích ploch pro vypuknutí možných konfliktů.

Bezpečnostní a obranná politika

Bezpečnostní a obranná politika odráží také schopnost státu dostát všem závazkům, jež vyplývají z členství v mezinárodních organizacích jako je NATO a EU.

Role NATO, jakožto garanta obrany a bezpečnosti pro evropské státy, zůstane pravděpodobně i v budoucnu zachována. Obranná spolupráce EU se pravděpodobně bude i nadále vyvíjet v intencích evropské bezpečnostní a obranné politiky. Vojenské ambice EU budou limitovány velikostí obranných zdrojů evropských národů. Řešením by mohla být hlubší obranná integrace s vytvářením kolektivních obranných struktur.

Současná doporučení pro zajištění potřeb obrany shrnují, že je nezbytné, aby jednotlivé evropské země vyčleňovaly **nejméně 2 % jejich HDP pro obranu**, což v roce 2007 splňovaly jako jediné země Řecko, Velká Británie a Francie. Je možné, že pod tlakem objektivních skutečností budou výdaje na obranu vyšší a přesáhnou hranici 2-3 % HDP. ČR na svou obranu bude muset vydat mnohem více peněz než v dnešní době, pakliže bude stát o bezpečnost svých občanů, majetku a demokratických hodnot, a zejména mít připravený systém realizace mnohem vyšších obranných výdajů v případě nebezpečí vzniku vojenské krize velkého rozsahu v regionálním nebo globálním měřítku.

Idea vytvoření evropské armády může také vyvolat tlak na vznik jednotného trhu práce pro vojáka, což je nezbytné pro eventuální vytvoření nadnárodních ozbrojených složek, které by byly národní legislativou akceptovány a financovány pravděpodobně ze společných zdrojů.

Je zcela zřejmé, že vojáku 21. století, na kterého budou položeny zcela jistě vyšší nároky, musí být zabezpečena i vyšší životní úroveň. Zkušenosti vyspělých armád poukazují na nenahraditelnost lidských zdrojů, kdy časová hlediska a efektivita vedení bojové činnosti budoucího moderního boje nabudou nesrovnatelně vyššího významu než je dnes, tedy že ztráta vycvičeného jednotlivce, jehož příprava bude trvat 5-10 let, bude v porovnání s dobou výroby, eventuálně nákupu bojového prostředku (několik hodin až dní) naprosto nesrovnatelná.

Prvořadé hledisko by z pohledu finančního zabezpečení vojáka mělo pro armádu spočívat v **pochopení hodnoty vojáka** a eventuálního nebezpečí, které jeho ztráta může pro armádu znamenat. [3] Je nutné si uvědomit, že změny v moderních ozbrojených silách, a to nejen technologické, vyvolávají růst nákladů na zabezpečení potřeb ozbrojených sil.

Bezpečnostní situace

Bezpečnostní politika nastiňuje základní podmínky nejen pro zdárný rozvoj ozbrojených sil, ale současně i pro jejich financování. Bezpečnostní doktríny ovlivňují nejen

pojetí obrany, ale také výši obranných výdajů, a tím i výši ostatních veřejných výdajů. Je zřejmé, že velikost obranných výdajů musí korespondovat se zvolenou strategií, na jejímž základě armáda odhaduje své požadavky. Lze předpokládat, že v roce 2030 bude již konečně strategie řídit rozpočet, nikoli aby tomu bylo stejně jako dnes, kdy rozpočet určuje strategii. [3]

Strmý růst celosvětových výdajů na obranu, kterého jsme dnes svědky, bude s největší pravděpodobností pokračovat i v budoucnu, v době nových bezpečnostních hrozeb a novodobých konfliktů. Je třeba si uvědomit, že nové výzvy v bezpečnostním prostředí mají vliv na formování světové ekonomiky a že s touto skutečností budou souviset i narůstající celosvětové výdaje na zabezpečení obrany a bezpečnosti.

Zpomalující impuls směrem k větší politické integraci EU a pravděpodobné hospodářské a politické odlišnosti mezi zvětšujícím se společenstvím může mít za následek oslabení ekonomického potenciálu pro rozvoj a soudržnost všech členů EU, tedy i ČR. To může znamenat, že ČR bude stále více citlivá na mezinárodní výzvy jako hospodářská konkurence, hromadná migrace, terorismus, mezinárodní zločin i změny klimatu.

Je pravděpodobné, že takováto kombinace výzev nebude v moci řešení jednotlivých států, ale že povede k větší míře spolupráce, založené na společném zájmu ke snížení těchto hrozeb. Reakcí na zhoršující se bezpečnostní situaci a snižující se možnosti plnohodnotného zajištění spolehlivé obrany na národním základě budou obranné integrační trendy, které se mohou velmi významně promítnout i do oblasti společných obranných výdajů.

Vědecko-technický potenciál

Se snižováním celkových počtů osob v uniformě a se snahou minimálně zachovat současné schopnosti, tedy udržet určitou „výkonnost“ ozbrojených sil, budou narůstat nároky na finanční zdroje. Úbytek na živé síle musí být nahrazen novými, vysoce účinnými technologiemi, které jsou však mnohem dražší, ať už z pohledu jejich pořízení, udržování i použití. [5]

Zachování schopností ozbrojených sil bude závislé na nových technologiích nahrazujících živou sílu. Jako příklad lze uvést, že USA ročně věnují na vědu a výzkum až 69 miliard dolarů. Pro srovnání na pořízení majetku věnují 75 miliard dolarů (2006). Rozdíl představuje jen 6 miliard dolarů. Zapojení do vědy a výzkumu není pouze záležitostí státu, nezastupitelná role je přisuzována zapojení se soukromého sektoru. Bez zapojení soukromého kapitálu do vědy a výzkumu na poli obrany a bezpečnosti nebude možné pokročit výrazně vpřed nebo ani udržet dostatečnou technologickou úroveň.

Vyspělé státy světa investují do výzkumu a vývoje v průměru 3 % HDP ročně, nesrovnatelně více než méně rozvinuté země. Na této skutečnosti mají rozhodující podíl ekonomické aspekty. [4]

Proto, aby stát byl úspěšný v konkurenci na mezinárodním poli, včetně vojenské oblasti, musí být velmi aktivní v oblasti vědy a techniky. Jen tak bude sehrávat důstojnou roli i v budoucnu a bude schopen adekvátně reagovat na příchod nových technologií, přístupů a myšlenek. Bez významných investic do rozvoje vědy, výzkumu a vývoje není možné docílit významnějšího pokroku vpřed, zejména proto, že se jedná o otázky dlouhodobé.

Závěr

V roce 2008 vypukla v USA hypotéční krize, která se automaticky přesunula i do ostatních vyspělých zemí, v nichž se problémy prohloubily a rozšířily i na oblast rozvíjejících se ekonomik. Nepříznivý vývoj mezinárodního ekonomického prostředí je, a i v následujícím období zřejmě bude, hlavní příčinou krizových příznaků v české ekonomice. V současné době se objevují náznaky zpomalování poklesu a počátku oživení. Ekonomická recese se však tvrdě projevuje na trhu práce. Růst nezaměstnanosti postihl celou Českou republiku. Přestože se objevují známky stabilizace růstu ekonomiky i mezinárodního obchodu, i tak bude trvat ještě nejméně dva roky, než se světová ekonomika úplně zotaví. Díky včasným stimulačním opatřením vlád a odvrácení kolapsu finančního systému se svět vyhnul druhé velké hospodářské krizi, jakou poznal už ve 30. letech minulého století.

Vývoj výdajů, které jsou určeny pro kapitolu Ministerstvo obrany, není bohužel, příliš optimistický. Poslední vývoj finančních zdrojů rezortu Ministerstva obrany vykazuje klesající tendenci podílu na HDP. S přetrvávající hospodářskou krizí lze nadále předpokládat klesající tendenci v podílu vojenských výdajů na HDP země. Směr budoucího vývoje v oblasti výdajů ČR na obranu bude záviset na mnoha vlivech, především politických a ekonomických. Pro výši obranných výdajů bude zcela zásadní v následujících letech vývoj bezpečnostní situace, otázky mezinárodní bezpečnosti a obranné spolupráce, včetně obranné integrace a úspěšnost české ekonomiky v mezinárodní konkurenci.

Použitá literatura:

- [1] BRIZGALOVÁ, L., MAZALOVÁ, V. *Obranné zdroje České republiky 2009*. Brno: Univerzita obrany, 2009, 41 s. ISBN 978-80-7231-711-0.
- [2] MAZALOVÁ, V. *Řešení výsluhových náležitostí vojáků profesionální AČR* [Diplomová práce]. Brno: Univerzita obrany, 2005. s. 74.
- [3] MAZALOVÁ, V. Vliv bezpečnostní politiky a veřejných financí na finanční zdroje MO ČR. In *Vojenské rozhledy*, zvláštní číslo, roč. XVI (XLVIII), Praha: AVIS, 2007, s. 114. ISSN 1210-3292.
- [4] RÝZNAR, B., MAZAL, J. Vybrané problémy rozvoje projektu „Voják 21. století“ a jeho ekonomické aspekty. *Vojenské rozhledy*, zvláštní číslo, roč. XVI (XLVIII), Praha: AVIS, 2007, s. 93. ISSN 1210-3292.
- [5] Une Europe vieillissant risque de manquer de soldats. In *Le Monde*. vol. 62, s. 62, 5. 10. 2006.
- [6] *Základní údaje o České republice*, Český statistický úřad. Dostupné na WWW: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zakladni_udaje_o_ceske_republice>. [Aktual. 2009-06-03].
- [7] *Globální ekonomika v grafech*. [Aktual. 2009-06-03, dostupné na [www. <http://www.euroekonom.com/graphs-cz.php>](http://www.euroekonom.com/graphs-cz.php)].
- [8] *Rezortní rozpočet*, Ministerstvo obrany ČR. Dostupné na <<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=5146>>. [Aktual. 2009-06-03].

Závažnost problému zbraní hromadného ničení spočívá v tom, že na ně neplatí logika odstrašování. Tito činitelé se nemusí bát odvety ze strany napadených. Proto mohou propadnout pokušení je použít proti zemím, které považují za své nepřátele. Tím by mohli způsobit nedozírné hmotné škody, a především napáchat obrovské ztráty na lidských životech.

Jan Eichler: Mezinárodní bezpečnost v době globalizace. Praha: Portál, 2009.
(K recenzi knihy na str. 161.)